

S VII MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP *Specijalna edukacija i rehabilitacija*

S THE 7TH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
special education and rehabilitation
TODAY

DANAS

Audiovox d.o.o.

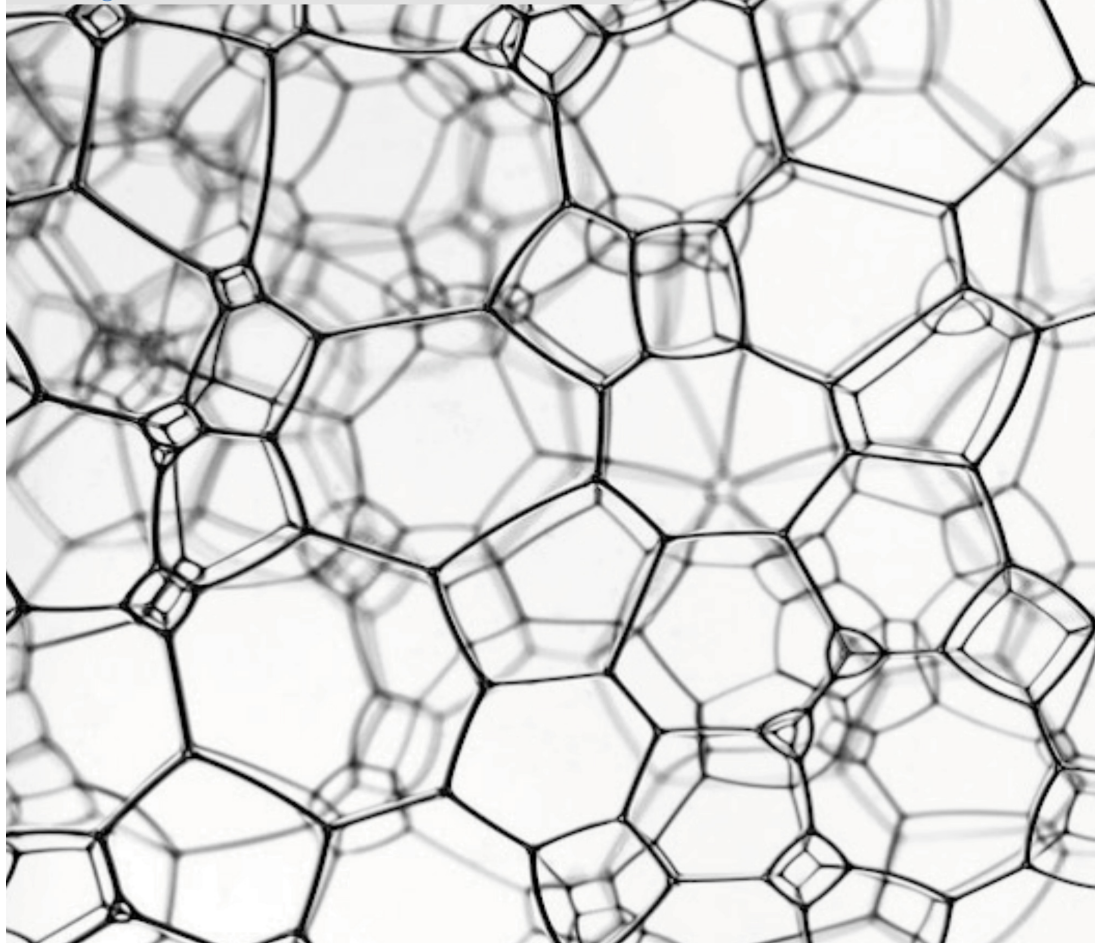
Beograd, Zeleni venac 6/1,
Tel: 011/2621-071, 2632-827

oticon
PEOPLE FIRST

SLUŠNI APARATI

GENERALNI SPONZOR SKUPA

ZBORNIK RADOVA PROCEEDING

UNIVERZITET U BEOGRADU - FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE - FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

**BEOGRAD
BELGRADE 2013**

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

**VII međunarodni naučni skup
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 27–29. septembar 2013.**

Zbornik radova

Beograd, 2013

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS

Zbornik radova

VII međunarodni naučni skup
Beograd, 27–29. 9. 2013.

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik:

prof. dr Mile Vuković

Urednik:

prof. dr Vesna Žunić-Pavlović

Dizajn korica:

mr Boris Petrović, Zoran Jovanković

Štampa:

Planeta print, Beograd

Tiraž: 200

ISBN 978-86-6203-045-0

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

**The Seventh International Scientific Conference
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, September, 27–29, 2013**

Proceedings

Belgrade, 2013

SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY

Proceedings

The Seventh International Scientific Conference
Belgrade, 27–29. 9. 2013.

Publisher:

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
11000 Belgrade, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

for Publisher:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Editor-in-chief:

prof. dr Mile Vuković

Editor:

prof. dr Vesna Žunić-Pavlović

Cover design:

mr Boris Petrović, Zoran Jovanković

Printing:

Planeta print, Beograd

Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-045-0

PROVERA MOGUĆNOSTI INVENTARA DEPRESIVNOSTI MLADIH NA ADOLESCENTIMA BEZ OMETENOSTI KAO OSNOVA ZA MODIFIKOVANJE INSTRUMENTA ZA ADOLESCENTE SA OMETENOŠĆU

Rad je proistekao iz projekta „Efekti primenjene fizičke aktivnosti na lokomotorni, metabolički, psiho-socijalni i vaspitni status populacije Srbije“, br. 47015 (2011–2014), potprojekta „Efekti primenjene fizičke aktivnosti na lokomotorni, metabolički, psiho-socijalni i vaspitni status populacije osoba sa posebnim potrebama Republike Srbije“, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Ovaj rad se bavi proverom metrijskih karakteristika Inventara depresivnosti mladih, autora Kovacs (1985; 1992), na populaciji adolescenata bez ometenosti u našoj sredini, sa ciljem da se ovaj instrument modifikuje za primenu na populaciji adolescenata sa ometenošću. Proces provere i pripreme instrumenta za upotrebu na adolescentima sa ometenošću u našoj sredini započet je njegovom proverom (Dimoski sa sar., 2011) na gluvim adolescentima, učenicima Srednje škole za obrazovanje omladine oštećenog sluha „Stefan Dečanski“ u Beogradu, kao jednom podgrupom adolescenata sa ometenošću. Inventar depresivnosti mladih široko je primenjivan u Evropi i Americi, kako na adolescentima bez ometenosti, tako i na adolescentima sa ometenošću. Uzorak ovog istraživanja predstavlja 131 ispitanik. Ispitanici su učenici srednjih medicinskih škola u Beogradu i Vojvodini. Procenjena je pouzdanost instrumenta izražena preko unutrašnje konzistentnosti Kronbahovim alfa koeficijentom (0,713), kao i pouzdanost subskala (raspoloženje 0,655; samopouzdanje 0,650; neuspešnost 0,389; nezadovoljstvo 0,396; socijabilnost 0,145). Izvršena je i aitem analiza. Dobijeni rezultati su upoređivani sa pouzdanošću instrumenta na populaciji adolescenata sa ometenošću (gluvi). Depresivnost adolescenata bez ometenosti (AS = 38,19)

Sanja Dimoski, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, (sanja.dimoski@orion.rs)

Irena Stojković, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd
Aleksandra Grbović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd
Fadilj Eminović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd

manja je od depresivnosti adolescenata sa ometenošću (AS = 54,49). Ovaj nalaz predstavlja snažan argument za dalja istraživanja mogućnosti procene depresivnosti adolescenata sa ometenošću. Zaključak ovog istraživanja govori o potencijalima Inventara depresivnosti mladih za primenu u našoj sredini, ali i o nužnim daljim istraživanjima koja bi dala odgovore o faktorskoj strukturi i primenljivosti celog instrumenta, odnosno njegovih pojedinih subskala.

Ključne reči: inventar depresivnosti, pouzdanost instrumenta, adolescenti sa ometenošću

UVOD

Istorija empirijskog proučavanja osoba sa ometenošću ukazuje na postojanje niza metodoloških teškoća koje prate razvoj ove oblasti. Neke od teškoća su: nemogućnoost razumevanja ili produkovanja odgovora na testovni materijal, nerazumevanje verbalnog materijala (npr. kod gluvih, osoba sa izraženijom mentalnom retardacijom), tehničke teškoće u prilagođavanju materijala (kod slepih), nužnost individualnog testiranja i sl. Naročit metodološki problem predstavlja činjenica da se za ispitivanje kako kognitivnih, tako i nekognitivnih funkcija osoba sa ometenošću često koriste instrumenti originalno konstruisani za osobe bez ometenosti. Ovi instrumenti se revidiraju i prilagođavanju za ispitivanje osoba sa ometenošću.

Mnogi istraživački nalazi pokazuju da je depresivnost mladih sa ometenošću viša od depresivnosti mladih bez ometenosti (npr. Matson et al., 1988.; Colbert et al., 1982.; Maag, 2009).

U našoj sredini u upotrebi je mali broj instrumenata, što je bio praktičan podsticaj za ovaj rad. Inventar depresivnosti mladih, autora Kovacs (1985; 1992), u upotrebi je kod osoba sa ometenošću, kako pokazuju strana istraživanja. Koriste se modifikacije instrumenta, npr. prevod na ASL za upotrebu kod gluvih ispitanika (Abolfotouh & Telmesani, 1993; Kushalnagar et al., 2011).

Cilj ovog istraživanja je provera metrijskih karakteristika Inventara depresivnosti mladih, na populaciji adolescenta bez ometenosti u našoj sredini, sa ciljem da se ovaj instrument modifikuje za primenu na populaciji adolescenata sa ometenošću.

METOD ISTRAŽIVANJA

Instrument

Inventar depresivnosti mladih (The Children's Depression Inventory, CDI), autora M. Kovacs (1985) nastao je modifikacijom Bekove skale depresije kod odraslih. Svaka od 26 stavki sadrži tri tvrdnje od kojih se bira ona koja najbolje opisuje ispitanikova osećanja. Tvrdnje su skalirane sa 0, 1 i 2 boda, veći broj bodova predstavlja jači intenzitet simptoma.

Veliki broj studija daje podatke o povoljnim psihometrijskim karakteristikama CDI (Kovacs, 1983, 1991; Smucker et al., 1986; Craighead et al., 1995; Hodges, 1990;)

Faktorska analiza sprovedena od strane samog autora (Kovacs, 1983, 1991) identifikovala je 5 faktora koji su se pokazivali nepormenljivi na različitim uzorcima. Novija istraživanja (npr. Steele et al., 2003) pokazuju izvesna razlikovanja od originalnih faktora kod istraživanja na manjinskim grupama. Neki autori (npr. Politano et al., 1986) insistiraju na utvrđivanju faktorske strukture na različitim etničkim i rasnim grupama što bi imalo snažane implikacije za procenu depresivnih simptoma.

Uzorak

Uzorak istraživanja predstavlja 131 ispitanik, bez ometenosti. Ispitanici su učenici srednjih medicinskih škola u Beogradu i Vojvodini.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA SA DISKUSIJOM

Zbog ograničenja u obimu teksta, biće prikazani samo najvažniji rezultati istraživanja.

Preliminarna provera mogućnosti Inventara depresivnosti mladih, kada se koristi na uzorku srednjoškolaca bez ometenosti u našoj sredini pokazuje da je pouzdanost skale zadovoljavajuća (0,713), ali je pouzdanost dve subskele niska (neuspešnost i nezadovoljstvo) dok je pouzdanost subskele socijabilnost izrazito niska (0,145).

Tabela 1 – Pouzdanost skale u celini i njenih subskala

	Kronbahova Alfa	Broj atema
Skala u celini	0,71	26
Subskala raspoloženje	0,66	6
Subskala samopouzdanje	0,65	4
Subskala neuspešnost	0,39	4
Subskala nezadovoljstvo	0,40	8
Subskala socijibilnost	0,15	4

Istraživanje je pokazalo da je depresivnost adolescenata bez ometenosti (AS = 38,19), u poređenju sa nalazom prvog istraživačkog rada na ovu temu (Dimoski sa sar., 2011), koje je dalo nalaz o depresivnosti adolescenata sa ometenošću (AS = 54,49), izraženija od depresivnosti ispitanika bez ometenosti. Ovaj nalaz predstavlja snažan argument za dalja istraživanja mogućnosti procene depresivnosti adolescenata sa ometenošću. Dobijeni rezultati su u skladu sa gore navedenim inostranim istraživanjima.

Tabela 2 – Rezultati t testa za ispitivanje razlika u depresivnosti između gluhih ispitanika i ispitanika bez oštećenja

	Oštećenje	N	AS	SD	t(df)
Total CDI	Bez oštećenja	131	38,19	7,05	-12,80(174)***
	Gluvi	45	52,49	4,26	

AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; *** p < 0,001

Rezultati govore o potrebi preispitivanja nalaza o originalnih pet faktora na našoj populaciji i otvara potrebu za fakorskom analizom. Ovaj podatak ukazivao bi na implikacije o karakteru simptoma deresivnosti na našoj populaciji ispitanika, što je značajno naročito za populaciju mladih sa ometenošću kod kojih su depresivni simptomi izraženi.

Priprema instrumenta za korišćenje na populaciji mladih sa ometenošću podrazumeva dalja istraživanja, psihometrijske analize i najverovatnije modifikaciju instrumenta.

ZAKLJUČAK

Nalazi ovog istraživanja ukazuju na postojanje teškoća u korišćenju Inventara depresivnosti mladih u proceni depresivnosti adolescentata u našoj sredini.

Upotrebnu vrednost ovog instrumenta treba sagledati u okviru okolnosti male dostupnosti psihometrijskih instrumenata pogodnih za ispitivanje kako adolescenta bez ometenosti tako i adolescenta sa ometenošću u našoj sredini.

Rad predstavlja doprinos u procesu prilagođavanja instrumenata koji se koriste u inostranim istraživanjima, našoj istraživačkoj praksi koja se bavi mladima sa i mladima bez ometenosti.

LITERATURA

- Abolfotouh, M. A., & Telmesani, A. (1993). A study of some psycho-social characteristics of blind and deaf male students in Abha City, Asir Region, Saudi. *Public Health, 107* (4), 261-269.
- Colbert, P., Newman, B., Ney, P., & Young, J. (1982). Learning disabilities as a symptom of depression in children.** *Journal of Learning Disabilities, 15*, 333-336.
- Craighead, W. E., Curry, J. F., & Ilardi, S. S. (1995). Relationship of Children's Depression Inventory factors to major depression among adolescents. *Psychological Assessment, 7*, 171-176.
- Craighead, W. E., Smucker, M. R., Craighead, L. W., & Ilardi, S. S. (1998). Factor analyses of the Children's Depression Inventory in a community sample. *Psychological Assessment, 10*, 156-165.
- Dimoski, S., Stojković, I., Radovanović, V. i Karić, J. (2011). Provera mogućnosti primene Inventara depresivnosti mladih na uzorku beogradskih srednjoškolaca oštećenog sluha. U N. Glumbić, V. Vučinić (Ur.), *Knjiga rezimea, V međunarodni naučni skup „Specijalna edukacija i rehabilitacija danas“, Zlatibor, 24 – 27.09.2011.* (str. 65). Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Hodges, K. (1985). *Manual for the Child Assessment Schedule*. Unpublished Manuscript.
- Hodges, K. (1990). Depression and anxiety in children: A comparison of self-report questionnaires to clinical interview. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2*, 489-492.
- Kovacs, M. (1983). *The Children's Depression Inventory: A self-rated depression scale for school-aged youngsters*. Unpublished manuscript. Pittsburgh: University of Pittsburgh School of Medicine.

- Kovacs, M. (1985). The Children's Depression Inventory (CDI). *Psychopharmacology Bulletin*, 21, 995-998.
- Kovacs, M. (1991). *The Children's Depression Inventory (CDI)*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
- Kovacs, M., (1992). *The Children's Depression Inventory*. New York: Multi-Health Systems.
- Kushalnagar, P., Topolski, T. D., Schick, B., Edwards, T. C., Skalicky, A. M., & Patrick, D. L. (2011). Mode of communication, perceived level of understanding, and perceived quality of life in youth who are deaf or hard of hearing. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 16 (4), 512-523.
- Maag, J. (2009). *Research results: depression in children with learning disabilities*. Retrieved July 12, 2009 from <http://www.greatschools.net/LD/managing/depression-in-children-with-learning-disabilities.gs?content=875&page=all>.
- Matson, J. L., Manikam, R., Coe, D., Raymond, K., Taras, M., & Long, N. (1988). Training social skills to severely mentally retarded multiply handicapped adolescents. *Research in Developmental Disabilities*, 9 (2), 195-208.
- Politano, P. M., Nelson, W. M., Evans, H. E., Sorenson, S. B., & Zeman, D. J. (1986). Factor analytic evaluation of differences between Black and European American emotionally disturbed children on the Children's Depression Inventory. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 8, 1-7.
- Smucker, M. R., Craighead, W. E., Craighead, L. W., & Green, B. J. (1986). Normative and reliability data for the Children's Depression Inventory. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 14, 25-39.
- Steele, R. G., Elliott, V. E., & Phipps, S. (2003). Race and health status as determinants of anger expression and adaptive style in children. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 40-57.
- Steele, R. G., Little, T. D., Hardi, S. S., Forehand, R., Brody, G. H., & Hunter, H. (2006). A Confirmatory comparison of the factor structure of the Children's Depression Inventory between European American and African American Youth. *Journal of Child Family Studies*, 15, 773-788.

Sanja Dimoski
 Irena Stojković
 Aleksandra Grbović
 Fadilj Eminović

CHECKING THE INVENTORY OF YOUTH DEPRESSION ON ADOLESCENTS WITHOUT DISABILITY, AS A BASIS FOR MODIFYING THE INSTRUMENT FOR DISABLED ADOLESCENTS

This paper deals with the verification of measuring characteristics of Inventory of youth depression (Kovacs, 1985; 1992) among adolescents without disabilities in our community, in order to modify the instrument for use in

a population of adolescents with disabilities. The process of checking and preparing the instrument for use on adolescents with disabilities in our community, began with its application on deaf adolescents (Dimoski & associates, 2011). The students of high school for the education of hearing impaired "Stefan Decanski" in Belgrade were selected as a subgroup of adolescents with disabilities. Inventory of youth depression is a widely applied in Europe and America, both on adolescents without and with disabilities. The sample included 131 respondents. The subjects were students of secondary medical school in Belgrade and Vojvodina. Reliability of the instrument is expressed through internal consistency by Cronbach alpha coefficient (0.713) and subscale reliability (0.655 mood; confidence 0.650; failure 0.389; dissatisfaction 0.396; sociability 0.145). Also, item analysis was conducted. The results were compared with the reliability of the Instrument used in a population of adolescents with disabilities (deaf). Depression in adolescents without disabilities ($M = 38.19$) is lower than depression in adolescents with disabilities ($M = 54.49$). This finding provides a strong argument for further research of possibilities to assess depression in adolescents with disabilities. The conclusion of this study addresses the potential of Inventory of youth depression for use in our community, and necessity of further research that would provide answers on the factor structure and the applicability of the entire instrument and its individual subscales.

Keywords: Inventory of depression, reliability of the instrument, adolescents with disabilities